

Kása Csaba: Fejezetek az Apró család történetéből

Apró család alföldi története nem nyúlik vissza a török kiűzését követő, 1700-as évek elején meginduló újraterelítési hullámig. Valójában meglehetősen rövid múltra tekint vissza. A család eredete viszonylag könnyen feltérképezhető az interneten fellelhető adatok alapján. Apró Antal egykori építőanyag-ipari miniszter, a minisztertanács elnökhelyettese, az országgyűlés elnöke, Rákosi és Kádár alatt megannyi más vezető pozíció betöltője házasságon kívül született. Mint az 1947-es országgyűlési almanachból kiderül, 1913. február 8-án Szegeden jött világra, menhelyen nevelkedett, édesanyja Apró Piroska szakácsnő.¹ Így nem volt nehéz megtalálni születési anyakönyvi bejegyzését sem.² Ez alapján annyival tudjuk kiegészíteni a fenti adatokat, hogy a gyermek Szegeden, a Fodor utca 8. szám alatt látta meg a napvilágot. Ezt a helyet akkor „Állami szülészeti kórodának” hívták, bábaképzőként és nőbeteg-klinikaként működött. Az anyuka 19 éves volt, római katolikus vallású, és Mindszenten dolgozott szakácsnőként. Mivel Szegeden és környékén, Észak-Bácskában gyakran előforduló vezetőknév az Apró, ilyen kevés részlet alapján nehéz lenne felderíteni Apró Piroska őseit, Apró Antal szempontjából pedig az apai adatok hiányában lehetetlen.

Részletek Apró Antal mozgalmi múltjából

Apró Antal munkásmozgalmi múltja kevésbé fontos tanulmányunk szempontjából, így csak röviden foglalkozunk vele. Az biztos, hogy a marxista irányultságú szakirodalom Apró fő művének az 1935-ös és 1937-es építőmunkás sztrájk megszervezését tekintette. Meg kell jegyeznünk, hogy a korabeli sajtóban nem találtunk a részvételéről említést, pedig akkoriban a legkisebb kommunista szervezkedés tagjai is név szerint szerepeltek a hírlapokban, főleg, ha lebuktak és börtönbe vagy internálásra kerültek. A legenda eredete feltehetően az MTI által 1948. október 20-án kiadott „hivatalos” életrajz: „Ő szervezte meg az 1935–37 évi építőmunkás-sztrájkot, majd a többi bérharcot s minden évben visszatérő vendége a Horthy-rendszer börtöneinek.”³ A munkabeszüntetés megtörtént ugyan, de az abban való vezető szerepe, sőt egyáltalán a részvétele is kétséges. A sztrájk tízéves évfordulójára emlékező tanulmány egy szóval sem említi.⁴ A korszak építőmunkás szakszervezeti dokumentumait összegyűjtő forráskötet két fejezetében egyetlen egyszer fordul elő a neve: 1936 márciusában egy építőipari

¹ Marelyn 2005, 21.

² Az anyakönyvi bejegyzések forrása: www.familysearch.org/hu/ és https://library.hungaricana.hu/hu/collection/MILEV_Anyakonyvek/

³ Apró Antal életrajza. MTI belföldi különkiadás, 1948. október 20. 19. kiadás.

⁴ Papp 1955.

ankéton másokkal együtt felszólalt.⁵ Két hónappal később azonban a MÉMOSZ XVIII. Küldöttközgyűlése semmiféle tisztségbe nem választotta be.⁶

Viszont egy másik kommunista szervezkedésben, a szegedi Hajdók ügyben való közreműködéséről találtunk korabeli említést. A történet a következő: a rendőrségnek feltűnt, hogy Hajdók Béla cipészsegéd Budapestre költözött, majd nem sokkal később visszament Szegedre, ahol lakást is bérelt. Figyelni kezdték, majd 1936. június 12-én éjszaka már tizennyolc embert bekísértek a rendőrségre, és többeknél házkutatást tartottak, amely során kommunista propagandaanyagokat foglaltak le. Kiderült, hogy Hajdók a munkásmozgalmi küzdelmet teljesen új alapokra helyezte, és kizárólag harminc év alatti fiatal nőkkel, szerelmi alapon szervezkedett. A gyanúsított kifejtette, hogy „[...] a szerelmes nő a legjobb munkatárs, aki vakon engedelmeskedik és dolgozik.”⁷ A tizennyolc emberből végül hetet vettek őrizetbe. A nyomozást nagyon helyesen kiterjesztették Budapestre is, hogy felderítsék a Szegeden letartóztatott aktivisták kapcsolatrendszerét. Négy újabb személyt fogtak el, akik a bűnügyben részt vettek. Közöttük Apró Antal szobafestő- és Kohn Miksa kereskedősegédet, akik lejártak Szegedre, és ott szétosztották a magukkal vitt sajtótermékeket.⁸

Az első tárgyalásra 1936. augusztus 21-én került sor. Hajdók Béla beismerő vallomást tett, elmondta, hogy meggyőződéses kommunista. A többi vádlott arra hivatkozva, hogy bántalmazták és kényszerítették őket, később visszavonta a rendőrség előtt tett beismerő vallomását.⁹ A következő alkalommal, szeptember 18-án a Szegedi Törvényszék már a detektíveket hallgatta meg, és nyilván arra volt kíváncsi, hogy bántalmazták-e a gyanúsítottakat. Ők egyöntetűen azt vallották, hogy ilyesmi nem történt. A bíróság bűnösnek mondta ki Hajdók Bélát állam- és társadalomrend erőszakos felforgatására irányuló büntett miatt, és ezért két és fél esztendei fegyházra ítélte. A többi vádlottat vétségben marasztalta el a törvényszék, és különböző hosszúságú fogházbüntetésre ítélte őket. Kohn Miksa és Apró Antal fejenként négy-négy hónapot kapott.¹⁰ Később a Szegedi Táblabíróság Hajdók ítéletét három évre, a többi vádlottét hét hónapra emelte fel, amit a Kúria is jóváhagyott, így 1938. április 14-én ki is hirdették azokat.¹¹

⁵ II. Éhség, nyomor velünk... (1929–1935) és III. A nagyobb kenyérért, a nyolcórás munkaidőért (1936–1938) Palotás 1965, 99–226., 227–279.

⁶ Ördögh 1967, 49–51.

⁷ Kommunista szervezkedést leplezett le a szegedi rendőrség. *Délmagyarország*, 1936. június 13. 2.

⁸ Négy letartóztatás Budapesten a kommunista szervezkedés ügyében. *Délmagyarország*, 1936. június 18. 4.

⁹ A júniusi kommunistaszervezkedés vádlottai a szegedi törvényszék előtt. *Délmagyarország*, 1936. augusztus 22. 3.

¹⁰ A júniusi kommunista szervezkedés vádlottai a szegedi törvényszék előtt. *Délmagyarország*, 1936. szeptember 19. 6.

¹¹ A vörös vőlegény 3 évi fegyházat, menyasszonya és bűntársai pedig 7–7 hónapi fogházat kaptak a sejtiszervezésért. *Szegedi Új Nemzedék*, 1938. április 15. 5.

Jegyezzük meg, hogy elég ügyetlen társaság lehetett, ha már egy ilyen „komoly” szervezőmunkát sem tudtak lebukás nélkül végrehajtani. A hírlapok tudósításainak hangneméből és a címadásokból is feltételezhető, hogy a félresikerült akció az egész városban derűtséget okozott. Talán ez lehet az oka annak, hogy Apró Antal amúgy sem hosszú munkásmozgalmi történetébe ezt az ügyet inkább nem emelte be a marxista történetírás. Éppen csak megemlítették a hivatalos életrajzában, hogy 1936-ban ellenzéki sajtótermékek terjesztése miatt letartóztatták, és hat hónapot töltött a Szegedi Csillagbörtönben.¹² Tehát 1936-ot követően feltehetőleg nem az 1935-ös „*nagy építőanyagipari sztrájk*” szervezése, hanem a balul sikeredett szegedi akció miatt került börtönbe...

Kevesebb, mint egy hónappal az ítélet kihirdetése után, – így nagy valószínűséggel börtönbüntetésének letöltésének megkezdése előtt – 1938. május 8-án Apró Antal római katolikus mázolósegéd feleségül vette Kovách Klára római katolikus elvált nőt. Ezt az anyakönyvi bejegyzés tanúsítja. A menyasszony a Heves megyei Pélyen született, 1914. szeptember 29-én, de ekkor már Budapest VI. kerületében, a Szinyei Merse út 25. szám alatt lakott. Szülei néhai Kovách István és Varga Mária voltak.

Kerek lenne a történet, de akad egy probléma, Pélyen ebben az időpontban, 1914. szeptember 29-én nem született Kovách Klára nevű gyermek. Ilyen esetben a kérdéses időpont előtt és után keletkezett két-két év bejegyzéseit is át szokás nézni, az esetleges elírásokat kiszűrendő. Ezért mi is átvizsgáltuk a kérdéses négy évet, de nemcsak a Kovách, hanem a tévesztési lehetőség miatt a Kovács vezetéknévnek is utánanéztünk. Kiderült, hogy sem Kovách, sem Kovács nevű apukának nem született ebben a négy évben Klára nevű leánya Pélyen.

Végignéztük ugyanezt az időszakot abból a szempontból is, hogy milyen családnevű apukának született egyáltalán Klára nevű leánya. Összesen tíz ilyen találtunk. A legérdekesebb Kohn Ignácz és Schwartz Mária – mindketten izraelita vallásúak – Klára nevű leánya, aki 1914. december 27-én született, tehát nem is olyan messze a keresett dátumtól.

Zsindelyné Tüdös Klára menekültotthona

Itt egy kis kitérőt kell tennünk. Tüdös Klára férjével, Zsindely Ferenc volt miniszterrel saját, budapesti, Istenhegyi úti villájukban a nyilas hatóságok elől 1944 őszén-telén hamis iratokkal zsidó, szociáldemokrata, kommunista menekülteket rejtegettek. Közöttük volt, ahogyan akkor nevezték, Apró Klára, azaz Apró Antal felesége is. Érkezésére és ott tartózkodására később a befogadó

¹² Apró Antal életrajza. *MTI belföldi különkiadás*, 1948. október 20. 19. kiadás nem említi. Marelyn 2005, 21. utal rá. Viszont maga Apró Antal is beszélt róla egy vele készített interjúban. Apró 1989.

háztulajdonos felesége, Tüdös Klára, egy másik szemtanú, és maga a befogadott is visszaemlékezett.

Tüdös szerint egy alkalommal két fiatalasszonyt és két gyermeket vezettek hozzá. Sejtette, hogy illegális kommunisták lehetnek, az egyik hölgyet Klárának hívták. *„Pár nap múlva Ilonka, aki a rendőri bejelentéseket intézte, azzal a panasszal állt elő, hogy az új lakóktól sem papírokat, sem adatokat nem kap, s nem tudja a bejelentőlapokat kiállítani. Mondtam, hogy hagyja rám, majd én elintézem velük. [...] Klárit behívtam bizalmas beszélgetéseim színhelyére a konyhába, remegő szájjal közölte velem, hogy nekik nincsenek papírjaik. [...] Mondjál, fiam, egy nevet, egy házszámot, egy címet, hogy honnan menekültél Erdélyből. Nekem mindegy, mit, én beírom, lepecsételem és kész. [...] Ilonka egy óra múlva hozta a szabályszerű rendőri bejelentőket, ami legalitást, és talán életet jelentett akkor egyeseknek. [...] Klárinak a férje sokszor ellátogatott a feleségéhez, rendes embernek látszott. Láttam, hogy sokszor barátokat is hozott, de nem vettem róla tudomást. [...] Csak az ostrom után tudtam meg a valódi nevüket különös vendégeimnek. A kedves arcú asszonyka mondta, hogy ő Apró Antalné, amivel nekem nem sokat mondott, mert én nem tudtam akkor, hogy Apró Antal kicsoda.”*¹³

Schifferné Szakasits Klára, a Szociáldemokrata Párt főtitkárának, a *Népszava* főszerkesztőjének, Szakasits Árpádnak a lánya is ott bujkált ekkoriban. Később így emlékezett vissza az Istenhegyi úti villába való megérkezésére: *„Tekintetem megakadt a lépcső fakorlátján; egy tarka kendős asszony épp a faragványok hajlatait tisztogatta. Amikor felegyenesedett, csodálkozásomra Apró Klárral találkozott a tekintetem. Ő az egyik kezében a porrongyot tartotta, a másik keze mutatóujját a szája elé tette, és a fejét tagadóan megrázta. Elfordítottam a tekintetem, ő meg nesztelen léptekkel felfelé surrant a lépcsőn. Mindez egy pillanat alatt zajlott le.”*¹⁴

Maga Apró Antalné is elbeszélte 1989-ben a történeteket. Mikor megtudta, hogy keresik a rendőrök, a férje felment a hegyre Zsindelyékhez befogadást kérni, amit meg is kapott. *„Nekem voltak hamis papírjaim, Zimányi Mártonné özvegyasszony barátnőm odaadta a saját és elhunyt férje okmányait nekünk, de ezért akkor halálbüntetés járt, s én nem akarva bajba keverni őt, a bejelentkezést addig húztam-halasztottam, amíg lehetett – mesélte el Apró Antalné.”*¹⁵ Ez egybevág Tüdös Klára elbeszélésével. Így az is érthető, miért nem akarta, hogy Szakasits Klára felismerje őt. De mást is megemlített Apróné az Istenhegyi úti villában töltött időszakokkal kapcsolatban. *„Mindenkivel törődött [Tüdös Klára], olyan közösségi légkört teremtett, amilyent azóta sem tapasztaltam sehol. Tudta, hogy*

¹³ Dizseri 1994, 165.

¹⁴ Schifferné 1983, 386.

¹⁵ Dizseri 1994, 167–168.

illegálisan meglátogatnak a barátaim (idetartoztak Rajk László, Péter Gábor, Kovács István). Ők többször is ott aludtak.”¹⁶

A három visszaemlékezés-részletet egybevetve azonban néhány kérdés fölmerül. Aprónét miért kellett volna a mozgalmi munkája miatt rejtegetni? Mai tudásunk szerint ő semmi ilyen feladatot nem végzett, korábban bíróság elé sem került, egyszerűen csak Apró Antal felesége volt. Még érdekesebb, hogy amíg a mozgalmár-feleséget rejtegetni kellett, addig az igazi kommunisták szabadon jártak-keltek, látogatták a bujkálót, néha ott is aludtak. Elsősorban a férj, aki akkoriban szakszervezeti mozgalmi vezető volt, másodsorban pedig a barátok, Rajk László és Kovács István, előbbi a Kommunisták Magyarországi Pártja Központi Bizottsága titkára, utóbbi a titkárságának a tagja, továbbá feltűnt a későbbi Péter Gábor altábornagy, az államvédelmi szervek vezetője, ekkor még Eisenberger Benjámín.

Miért nem voltak Apró Antalnénak iratai? Hiszen csak be kellett volna mennie a Budapest VI. kerületi Anyakönyvi Hivatalba, és kérni egy másolatot a házassági bejegyzéséről, ami hitelt érdemlően bizonyította volna, hogy ő egy pélyi születésű, katolikus leány. Miért nem ezt az utat választotta, miért inkább a féléves bujkálást?

Apró Antalné: Kohnból Kovách?

A fenti kérdésekre a választ keresve, alaposabb vizsgálatnak vetettük alá a pélyi anyakönyvi adatokat. Visszatérve Kohn Klárára, róla a következőket lehetett megtudni. 1934. február 18-án feleségül ment Krausz Ferenc bokodi születésű izraelita vallású kereskedősegédhez, akinek szülei Krausz Mihály és Spielmann Szidónia voltak. A házasságkötési bejegyzésben Klára születésének napja 1914. szeptember 27-e. Az eredeti, pélyi anyakönyvben pedig december 27-i dátum szerepel. Vajon véletlenül elírták?

Tény, hogy nem sokáig élt együtt a házaspár. Krausz Ferenc 1937. december 13-án keresetlevelet nyújtott be a budapesti királyi törvényszékhez Kohn Klára varrónő ellen, házasságuk felbontását kérve. A felperes ezt azért akarta, mert a felesége 1937. március elején szándékosan és jogos ok nélkül elhagyta, és bírói felhívás ellenére sem tért vissza hozzá. A törvényszék 1938. január 8-án a házasságot felbontotta, az ítélet február 19-én jogerőre emelkedett.

A legérdekesebb része az ítéletnek a következő: Kohn Klára varrónő a válóper lefolyásának idején a jegyzőkönyv alapján Budapest VI. kerület Szinyei Merse

¹⁶ Uo. 168. Apró Antalné és férje hálás volt a Zsindely családnak. 1945 után, amikor már őket üldözték, támogatást nyújtottak számukra.

utca 25. szám fsz. 2. alatt lakott.¹⁷ Alig több mint két hónappal később pedig Apró Antal feleségül vette az elvált Kovách Klára nevű varrónőt,¹⁸ aki, mint a házassági anyakönyvi bejegyzésében olvasható, éppen Budapest VI. kerület Szinyei Merse utca 25. szám alatt lakott.

Nagyon kicsi az esélye annak (ez gyakorlatilag lehetetlen), hogy ugyanabban a Szinyei Merse utca alatti házban lakott egy Kohn és egy Kovách nevű fiatalasszony, úgy, hogy mindkettő Klára, mindketten 1914-ben, Pélyen születtek, varrónők, el is váltak. Ráadásul Kovách Klára a pélyi anyakönyv szerint nem is létezett. A találynak valójában egyetlen megfejtése lehetséges: aki 1938 márciusáig Kohn Klára volt, 1938 májusától Kovách Klára lett.

Most egy pillanatig kanyarodjunk vissza a szegedi Hajdók ügyre. A két, már említett, budapesti összekötő Apró Antal és Kohn Miksa volt. A pélyi Kohn Ignátnak és Schwartz Máriának Klára előtt két és fél évvel született egy Miksa nevű fia. Felnőtt korára szobafestősegéd lett, és 1935. december 30-án feleségül vette Krausz Juliannát. Mivel a menyasszony szüleit Krausz Mihálynak és Spielmann Szidóniának hívták, így Krausz Juliánna a húga volt Kohn Klára első férjének, Krausz Ferencnek. Vagyis a Kohn és a Krausz családok között kettős házasság kötött. Ami még érdekesebbé teszi a történetet, hogy 1935-ben Kohn Miksa és Krausz Juliánna közös lakása ugyancsak a Budapest VI. kerület Szinyei Merse utca 25. szám alatt volt. (Emlékezzünk vissza a válóper lefolyására: a bíróság felhívta a férjet, Krausz Ferencet elhagyó Kohn Klárát, hogy térjen vissza a házasságba. A levelet pedig elküldték a férj sógorának és sógornőjének, azaz a húgának a lakáscímére, ahol éppen ott élt ekkor az elhagyó feleség, azaz a sógor húga.

A fentiek szinte csak egyféleképpen képzelhetők el: Apró Antal és Kohn Miksa budapesti szobafestő- és mázolósegédek mozgalmi feladatuk kapták, hogy szegedi elvtársaiknak marxista propagandairodalmat szállítsanak, majd osszák szét a városban. A „földalatti munka”, a letartóztatás, a per és a jogerős ítélethirdetés alatti két esztendő alatt Apró Antal megismerte harcostársa, Kohn Miksa hűgát, Kohn Klárát. Akinek pont akkor, vagy éppen emiatt romlott meg a házassága a férjével, Krausz Ferencel. Aki ugye egyben Kohn Miksa feleségének, Krausz Juliannának a bátyja volt. Apró talán komolyan vette, és maga is alkalmazta az előbbiekben ismertetett mozgalmi elvet, miszerint *„a szerelmes nő a legjobb munkatárs, aki vakon engedelmeskedik és dolgozik.”*¹⁹

Ehhez a válási üggyhez kapcsolódik még egy furcsa történet. Egy, az 1970-es években a textilipari munkásmozgalom történetéről megjelent tanulmány

¹⁷ BFL VII.2 - Budapesti kir. Törvénytörvény 1.P.44.080/1937-3. sz. 1–3.

¹⁸ Marelyn 2005, 21.

¹⁹ Kommunista szervezkedést leplezett le a szegedi rendőrség. *Délmagyarország*, 1936. június 13. 2.

megemlítette, hogy Apró Antalné 1934-től 1937-ig pártiskolán volt Moszkvában. Egy, az MSZMP KB Párttörténeti Intézet Archívumában lévő visszaemlékezésre hivatkozott.²⁰ Ez az információ érdekes adalékokat szolgáltatathatott volna munkánkhoz, mert Apróné magáról, eredettörténetéről, munkásmozgalmi harcáról szinte semmit sem tett közzé, sehol sem nyilatkozott. Azonban elolvasni nem tudtuk. Ugyanis az archívum jogutódjánál, a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban azt az információt kaptuk, hogy az Apró család a rendszerváltás után kikérte és elvitte Apró Antalné visszaemlékezéseit. Később – feltehetőleg csak egy részlete – nyomtatásban is megjelent. Nem volt könnyű megtalálni, egy Kun Béláról szóló visszaemlékezés-kötetben fedeztük fel. A mi szempontunkból a következő a lényege: Apró Antalné tizenhét évesen belépett a Kommunista Ifjómunkás Szövetségbe. Később sejttitkár, majd 1933-tól kerületi titkár lett, 1934 szeptemberében pedig a szervezet vezetése úgy döntött, hogy kiküldi Moszkvába, a Nemzetközi Lenin Iskolába. A későbbi Apró Antalné végül 1934. december 31-én ült fel a vonatra Budapesten, és 1937. szeptember 2-án érkezett haza.²¹

Vessük össze a visszaemlékezést Krausz Ferenc és Kohn Klára már idézett válóperének jegyzőkönyvével. Kohn Klára 1934. február 18-án hozzámert Krausz Ferenchez, majd december 31-én elindult Moszkvába. Krausz Ferenc pedig 1937. december 13-án adta be keresetlevelét, amelyben a házasság felbontását kérte. „*Felperes azon az alapon kérte a házassági kötelék felbontását, mert neje őt 1937. évi március hó elején szándékosan és jogos ok nélkül elhagyta és hozzá többé bírói felhívás ellenére vissza nem tért.*”²² Felmerül a kérdés: ha Krausz Ferenc és Kohn Klára, a későbbi Apró Antalné 1934. február 18-tól 1937. márciusáig együtt éltek, akkor hogyan lehetett utóbbi 1935-ben, 1936-ban és 1937-ben Moszkvában?

A visszaemlékezés nagy valószínűséggel kitaláción alapul, gondoljunk bele, hogyan kerülhetett volna egy mozgalmi múlt nélküli, húsz éves, nyolc osztályt végzett varrónő hároméves pártiskolára Moszkvába? Feltehetőleg ez is az utólagosan felépített és ellenőrizhetetlen munkásmozgalmi legenda része, és egyben a származás körülményeit, az első férj történetét is elhomályosította.

Ha már így előkerült a Kohn família, mint Apró Antal feleségének családja, nézzük meg, kik a felmenők. Az apukát Kohn Ignácnak hívták, 1854. november 24-én született Kiskörén. Háromszor házasodott, első felesége Schwarcz (Schwartz) Regina volt, aki 1858 körül jött világra Kenderesen. Hét közös gyermekük született, 1883-ban Mária, 1885-ben József, 1887-ben Sándor, 1891-ben Aranka, 1893-ban Irén, 1895-ben Juliána és 1896-ban Olga. A leányok

²⁰ Réti 1979, 48.

²¹ Apró 1986, 331–342.

²² BFL VII.2 - Budapesti kir. Törvényszék 1.P.44.080/1937-3. sz. 2.

férjezett nevei: Mária, Berkovics Gyuláné; Aranka, Róna (Róth) Móriczné; Irén, Pollák Sámuelné, majd második férje után Stadler Aladárné; Olga, Brüll Nándorné. Sándor egyéves korában meghalt. Józsefről és Juliánáról további adatot nem találtunk. Schwarcz Regina 1901-ben hunyt el.

Kohn Ignác a második feleségét 1902-ben vette el. Blau Herminának hívták, 1866-ban született Tiszabőn. Két közös gyermekük jött világra, 1903-ban Sándor, aki Katz Rozáliát vette el, és 1904-ben István. A mama, Blau Hermina 1904-ben hunyt el. A fenti két házasságból származó gyermekek Dobrev Klára nagymamájának féltestvérei.

Kohn Ignác harmadjára is megnősült, Schwarcz Máriát – a házassági anyakönyvben Mari néven szerepel – vette el, aki 1877-ben Egerben született. Tíz közös gyermekük látta meg a napvilágot. 1906-ban Etel, 1907-ben Miklós, 1910-ben László, 1912-ben Miksa, 1913-ban József, 1914-ben Klára, 1916-ban Regina, 1917-ben Rozália, 1918-ban Margit és 1921-ben Magdolna. József egyhónapos, Rozália huszonegy éves, Magdolna négyhónapos korában elhunyt.

Etel 1931-ben Varga Sándor, Klára 1934-ben Krausz Ferenc, majd 1938-ban Apró Antal, Margit 1935-ben Gyurita János felesége lett. Miklós 1933-ban Varga Máriát, Miksa 1935-ben Szabó Károly néven Krausz Juliannát vette el. László és Regina későbbi sorsáról nem találtunk adatot. Schwarcz Mária 1945-ben hunyt el Budapesten. Kohn Ignác és Schwarcz Mária fenti tíz gyermeke közül kilenc Dobrev Klára nagymamájának a testvére, fiaik és leányaik Dobrev Klára nagynénjei és nagybátyjai, Az ő gyermekeik pedig Dobrev Klára másod-unokatestvérei.²³

Érdekes azonban Kohn Miksa Krausz Juliannával kötött, már említett házassága. Az esemény a Budapest VI. kerületi anyakönyvbe lett bevezetve 2344-es sorszámmal, 1935. december 30-án. A férj oldalán minden adat pontos, Pélyen született 1912. március 26-án, szülei néhai Kohn Ignác és Schwarcz Mária. Egy adat viszont érdekes, a férj neve az iratban nem Kohn Miksa, mint a valóságban, hanem Szabó Károly. Az akkor hatályos jogszabály szerint ezt az anyakönyvvezetőnek valamilyen bemutatott irat alapján lehetett volna beírnia.²⁴ Hivatalos névváltoztatás ekkor még nem történt meg, hiszen az anyakönyv utólagos bejegyzések rovatában 1945-ös dátummal szerepel a családnév Szabóra, és 1954-essel az utónév Károlyra való változtatása.²⁵ A házassági anyakönyvben

²³ Egy írás – bár hivatkozás nélkül – megemlíti, hogy Apró Antalnénak tizenhét testvére született. https://www.titkosbudapest.hu/cikk-reszletek.php?szocikk_id=141 Nekünk az anyakönyvek alapján 18-at sikerült beazonosítanunk, de ebben a számban benne vannak a csecsemőkorukban elhunytak is.

²⁴ „A jegyesek tartoznak különösen születési bizonyítványaikat felmutatni [...]” 1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről. 50. §.

²⁵ 46991/1945. és K.953/14/1954. BM rendelet. Megjegyezzük, hogy Apró Antalné utólag nem legalizálta névváltoztatását, mint bátyja. Sírkövére is a Kovács Klára nevet vészték.

egy későbbi beírás is ezt támasztja alá: a vőlegény családi és utóneve helyesen Kohn Miksa. Vajon miért így történt? Miért hamis nevet adott meg a vőlegény, és hogyan tudta ezt keresztülvinni?

A módszer eredményét tekintve ugyanaz volt a két Kohn testvér, Miksa és Klára esetében: házasságkötésükkor hamisított iratokat mutattak be, és hamis neveket adtak meg. (Az anyakönyvvezető megvesztegetését nagy valószínűséggel kizárhatjuk.) 1935. december 30-án Kohn Miksa Szabó Károlyként, 1938. május 8-án Kohn Klára Kovách Kláraként lett anyakönyvezve. Az egyetlen különbség, hogy Szabó Károly akkor izraelitaként, Kovách Klára viszont római katolikusként kötött házasságot. Utólag már lehetetlen megfejtetni, hogy hogyan tudták ezt véghez vinni. Több visszaemlékezésből tudjuk, hogy az irathamisítás sem a kommunistáktól, sem a cionistáktól nem állt távol akkoriban (sokak életét így sikerült megmenteni), ezt az eszközt tudatosan és okosan használták. Meg voltak a megfelelő szakembereik is.

Ebben az időben divatos írásszakértő volt Fischhof Gyula. A bíróságok gyakran kértek tőle szakvéleményt, ő volt az, akinek a segítsége nélkül téves irányba folytathatták volna 1931 szeptemberében a biatorbágyi viaduktrobbantás és vasúti katasztrófa ügyében indított nyomozást. Fischhof Gyula halála után Hanna nevű lánya és férje, Sulner László vitte tovább az ismert és elismert írásszakértői irodát. Ők voltak azok, akik a Mindszenty-per előkészítése során meghamisították a bíboros kézirateit, vallomásait.²⁶ Majd 1949. február 6-án emigráltak, hogy a következő év júliusában a *New York Herald Tribune* című napilap hasábjain az általuk kicsempésztett mikrofilmekkel illusztrálva, tízrészes írásban számoljanak be arról, hogy mit kértek tőlük a nyomozati szakaszban az ÁVH-sok, s mindezeket a feladatokat hogyan teljesítették.²⁷

Maga Fischhof Gyula még 1930-ban találta fel a „kézírás-válogató” gépét, amelyet nemcsak az írárok valódiságának ellenőrzésére, hanem a hamisításra is fel lehetett használni. Az eredeti kézírás szótagjaiból, betűiből állították össze az új, egész más értelmű szövegeket. Majd készítettek róla egy fényképmásolatot, amelynek eredetiségét közjegyzői tanúsítvánnyal igazolták. Így az eredeti dokumentum tinta és papír vizsgálatára értelemszerűen nem is kerülhetett sor, a kézírás egyezését pedig a közjegyzői tanúsítvány hitelesítette. Az így készült iratokat a bíróságok elfogadták.²⁸ Kétségtelenül ügyes módszer.

A lap publikált egy rajzot is a gépről, és egy példán keresztül bemutatta hogyan lehetett egy sornyi kézírásból egy egész más értelmű szöveget létrehozni. Kohn

²⁶ Bővebben: Kása Csaba: Ki írta a bíboros beismerő vallomását? Kérdőjelek a Mindszenty-per bizonyítékai körül. *Úton*, 1. (1989) 9. sz. 6.

²⁷ Laszlo Sulner: The Mindszenty Forgeries. [Sulner László: A Mindszenty-hamisítványok.] *New York Herald Tribune*, 1950. július 6. 1., 14., július 7. 1., 13., július 9. 1., 20., július 10. 11., július 11. 19., július 12. 19., július 13. 21., július 14. 13., július 16. 39., július 17. 20.

²⁸ Uo. 1950. július 7. 13.

Klára születési anyakönyvi kivonatából ezzel a technikával könnyedén elő lehetett állítani „Kovách” Klaráét. A válási végítélet gépelt szövegében, mivel a Kohn vezetéknev a sor végére esett, csak az utolsó két betűt kellett onnan törölni, és máris Kováchot lehetett belőle készíteni.

De más lehetőség is létezhetett. Maga Apró Antalné is megemlített ritka sajtómegjelenései alkalmával egy ilyen esetet. Még 1932-ben történt, amikor egy illegális kommunista elvtársa Szovjetunióba való kiutazását szervezték. *„Az útlevelét a párt intézte. Persze elég körülményes volt a szükséges okmányok beszerzése. Valaki kiváltott egy útlevelet, és megfelelő hozzáértéssel kijavították az adatokat.”*²⁹

Tehát egyáltalán nem volt lehetetlen feladat Kohn Klárának 1938-ban egy hamis anyakönyvi kivonatot benyújtani az anyakönyvvezető számára. Kérdés, hogy a vőlegényével miért tették ezt? Az első zsidótörvény az 1938. évi XV. törvénycikk volt, amely a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról címet kapta, és 1938. május 29-én jelent meg. A házasságkötés időpontjában az előkészítéséről már lehetett olvasni a hírlapokban. Vagy a neve alapján is nyilvánvalóan zsidó származású feleség hátrányt jelentett volna a mozgalmi ranglétrán való előrelépésben Apró Antalnak?

Rajk legjobb barátja: sírva, de Rákosi mellett

Apró Antal már 1945. január 18-án megkapta első pártfeladatát, és attól kezdve a kommunista pártapparátuson belül különböző, a szakszervezetek munkáját felügyelő osztályok vezetője volt, majd 1946. október 2-án a Politikai Bizottság tagja lett. Érdekes megnézni, hogy ezalatt az idő alatt konkrétan milyen megbízásokat kellett végrehajtania. Erről ő maga is beszélt egy, még a rendszerváltás előtt készült interjújában. Negyvenöt után, de még Rajk belügyminisztersége idején is – 1948. augusztus 5-ig – az volt a feladata, hogy a szakszervezetekből és az üzemi bizottságokból az államapparátusba, a hadsereghez, a rendőrséghez, a belügybe – azaz az ÁVO-hoz – munkásmozgalmi tapasztalattal rendelkező embereket, a mai szóhasználattal kádereket találjon. A belügyből is keresték őket, de sokszor maga Rajk is kért megbízható személyeket. Az államosítás során ő választotta ki a kinevezésre kerülő, a célnak megfelelő munkásigazgatókat is. Vagyis ebben az időszakban Apró Antal megbízatása az elnyomó kommunista apparátus „feltöltése” volt. Visszaemlékezése szerint a szakszervezeteknek óriási káderfeladatot kellett megoldania.³⁰

²⁹ Gosztola Istvánra emlékezik Apró Antalné. *Napló*, 1968. december 30. 4.

³⁰ Apró 1989.

Időközben, 1945. október 29. és november 3. között egy fontos pártfeladatot is elvégzett. Bárdossy László miniszterelnök perének elsőfokú tárgyalásán népbíróként a Magyar Kommunista Pártot képviselte. Érdemi szerepet nem játszott, legalábbis a dokumentumokat átnézve erre említést sem találtunk. Hogy miért őt jelölték ki, azt nem tudjuk: feltehetőleg kellett egy megbízható ember a párt részéről, aki megszavazza és aláírja Bárdossy halálos ítéletét.³¹

1948. augusztus 7-től már nem a pártapparátusból irányította a szakszervezeteket, hanem mint a Szakszervezetek Országos Tanácsának főtitkára. Karrierje minden szempontból szépen alakult, de közbenjötték Rákosi „álmatlan éjszakái”, amelyeken megtalálta a „*pártba befurakodott kémek és kártevők, a trockista Rajk-banda*” problémájának megoldását.³²

Rajk Lászlót 1949. május 30-án tartóztatták le. Apró ekkor Párizsban tartózkodott, de Rákosi hazarendelte. Arról érdeklődött: hogy miután a hazaiak közül ő ismerte legjobban Rajkot, miért nem jelentett semmit sem? Majd átadott neki két anyagot. Az egyik az üzemekben szervezkedő jobboldali szociáldemokratákról szólt, a másik személyes anyagokat, feljegyzéseket tartalmazott Apróról, a tárgyalásairól, megbeszéléseiről. Utóbbiról kiderült, hogy „véletlenül” adta oda Rákosi, és visszakérte. Ebből is sejtette Apró, hogy ő is bármikor Rajk mellé kerülhet a börtönbe.³³

A Központi Vezetőséggel június 11-én ismertette Rákosi pártfőtitkár és Kádár János belügyminiszter a Rajk elleni nyomozás „eredményeit”. Apró Antal a KV tagjaként vett részt az ülésen. Kádár a vizsgálat részleteit szűkszavúan említve elmondta, hogy kétségtől bébizonyosodott, hogy Rajk volt a feje annak a – szavait idézve – kémcsoporthoz, trockista bandának, amelynek tagjai idegen, imperialista hatalmak ügynökeiként beépültek a párt központjába. Rákosi pedig ismertette a határozati javaslatot, amelynek lényege: fokozni kell az éberséget és kíméletlen harcot kell folytatni a trockizmus ellen. Létrehoztak Rákosi vezetésével egy öttagú bizottságot, amelynek a feladata a párt soraiba behatolt ellenség, trockista ügynökök ártalmatlanná tétele lett. Ezután hozzászólások következtek, de természetesen mindenki mindennel egyetértett.

Apró Antal is fontosnak tartotta, hogy megszólaljon, hiszen a már idézett, hivatalos életrajza szerint 1945 előtt tíz évig Rajk közvetlen munkatársa volt, ráadásul Rákosi „véletlenül” megmutatta neki a személyéről szóló dossziét is. Így bármikor „feltárhatta” volna az akkor megalakított öttagú bizottság Apró

³¹ Pritz 1991., Jaszovszky 1996.

³² „Nem is volt könnyű a felgöngyölítés kidolgozása és megvallom, hogy sok álmatlan éjszakámba került, amíg a végrehajtás terve alakot öltött.” Rákosi Mátyás elvtárs nagy beszéde a nagybudapesti pártaktíván. *Szabad Nép*, 1949. október 1. 2.

³³ Apró 1989.

bűnösségét is. Az ülés lefolyásáról Marosán György egyik visszaemlékezésében a következőket írta: „*Apró Antal [...] felszólalása tragikus. Apró a SZOT főtitkára. Beszél, s el-elcsuklik a hangja; törli a szemüvegét; hebeg. Rajk barátja még az építőmunkás mozgalomból. Sírva ül le.*”³⁴

Nem tudjuk, hogy valóban így történt -e. Marosán visszaemlékezései nem mindig pontosak, de a jelenet, illetve az általa érzékeltetett hangulat hihető. Maga Kádár már a letartóztatása utáni, 1951. július 9-i saját kezű vallomásában azt írta: „*Láttam, hogy Apró a Rajkot leleplező KV-ülésen sírva fakadt [...]*”³⁵

Visszatérve a Központi Vezetőség ülésére, annak jegyzőkönyve szerint Apró beismerte, amit le sem tagadhatott volna: Rajkkal 1945 előtt tíz évig együtt dolgozott, a barátja volt. Azután elárulta, és rávallott. Elmondta, hogy már akkor feltűnt neki, hogy Rajk a rendőrségen mindig mindent aránylag könnyen megúszt. A nagykanizsai internálása során súlyos ítélet várt rá, azonban mégis enyhe büntetést kapott. S ezek így utólag gyanús momentumok lettek. Majd azt hazudta, hogy 1945 után megromlott közöttük a viszony. Ez persze nem volt igaz, gondoljunk csak vissza; említettük a szakszervezetek kommunista párti felügyelőjeként Rajkkal, mint belügyminiszterrel való együttműködését.

Felszólalása végén Szakasits belekérdezett: emlékszik-e Rajk szerepére az építőmunkás-sztrájkban?³⁶ Apró erre azt válaszolta, hogy Szakasits már 1936-ban figyelmeztette őt, hogy Rajk a rendőrség embere. Amikor legtöbbször lebuktak, akkor ezt Rajk mindig megúsza. De ő, mármint Apró, bízott Rajkban.³⁷ Nem véletlen, ha – Marosán és Kádár szerint is így volt – sírva ült le Apró, hiszen a jegyzőkönyv szövege alapján Rákosiék később még így is bármikor letartóztathatták volna.

Nem sokkal ezután, 1949. december 21-én ünnepeltették meg a Szovjetunióban és a „szocialista fejlődés útjára lépő” országokban az egész „haladó emberiség bölcs vezérének”, Sztálin elvtársnak a 70. születésnapját. A magyar munkások ajándékok készítésével fejezték ki határtalan szeretetüket és ragaszkodásukat Sztálin elvtárhoz. A Moszkvába való küldésre kiválasztott tárgyakból 1949. december 1-jén kiállítás nyílt a Műcsarnokban. A megnyitó beszédet Apró Antal mondta a SZOT főtitkáraként. Biztosította a dolgozókat arról, hogy minden időben bizton fordulhatnak tanácsért, támogatásért a magyar nép nagy barátjához, Sztálinhoz. Majd felidézte Rákosi elvtárs tanítását, hogy becsületes, jó munkával kell méltónak találtatni a Szovjetunió, a nagy szovjet nép és a bölcs Sztálin

³⁴ Marosán 1988, 58.

³⁵ Kádár 1951, 259.

³⁶ Ez nem volt véletlen, feltehetőleg Rákosi forgatókönyve szerint zajlott, kihasználva, hogy Szakasits neheztelt Rajkra, mert 1935-ben egy szakszervezeti vezetőségi ülésen megtámadta őt. Zinner 2014, 140.

³⁷ MNL-OL-M-KS-276-52-8. 33–34.

barátságára. Végül megvonta a tanulságot: „*A magyar dolgozó népnek Sztálinhoz való ragaszkodását, hűségét és szeretetét fejezi ki ez a kiállítás is: azok az ajándékok, amelyeket munkásaink, dolgozó parasztjaik, ifjúságunk Sztálin elvtársnak küldenek.*”³⁸

Azonban hiába Apró részéről az egymást követő hűségeskük, a viharfelhők csak gyülekeztek. A szakszervezetek országos vezetőségét szindikalizmussal vádolták meg. Azzal, hogy a kommunista párt vezető szerepét tagadták, helyette a szakszervezeti mozgalmat helyezték a munkásosztály érdekeinek képviselőjévé. Az 1950. február 10-i Központi Vezetőségi ülésen Rákosi kifejtette, hogy 1945 után, a jobboldali szociáldemokraták a kommunista párt befolyásának ellensúlyozására a pártoktól független szakszervezeti mozgalom gondolatát is felvetették. „*A harc eldőlése után mi nem fordítottunk erre a kérdésre elég figyelmet [...]*”³⁹ Vajon kit érthetett Rákosi ezen a „mi” fejedelmi többsen? Természetesen ki nem mondva, de a szakszervezet vezetését, elsősorban Aprót.

Határozat is született, megszabva a követendő irányvonalat a párt számára a szakszervezeten belül, többek között a bürokratizmus ellen. Vagyis burkoltan, de érzékeltetve: a szakszervezet vezetése ellen. „*Következetes harcot kell folytatni a szakszervezetekben különösen erősen jelentkező bürokratizmus ellen, amely a szakszervezeti központok létszámának felduzzasztásával veszélyezteti a szakszervezetek kapcsolatát a tömegekkel. Le kell küzdeni a szakszervezetekben fellépő jobboldali szociáldemokrata ideológia örökségét, a Párttól való függetlenedés szindikalista hangulatait. A szakszervezetekben is gondoskodni kell a bírálat és önbírálat rendszeres alkalmazásáról, a szakszervezeti demokrácia kiterjesztéséről. Csak így fogják tudni a szakszervezetek a Párt vezetésével megvalósítani azt a feladatukat, hogy széles dolgozó tömegeket segítsenek bevonni a szocializmus építésébe és szocialista öntudatra segítsenek nevelni az iparosítás során a termelésbe kerülő új, dolgozó rétegeket.*”⁴⁰

Apró azonban nem az ilyenkor szokásos önkritika módszerét alkalmazta, hanem mindenben a vezetőtársait hibáztatta. Az MDP Budapesti Pártértekezletén, 1950. június 25-én is ennek megfelelően szólalt fel: „*Meg vagyunk győződve arról, hogy a szakszervezeti vezetők, Pártunk Központi Vezetőségének február 10-i határozatát, Rákosi elvtárs kritikáját a szakszervezeti mozgalom hibáiról megszívlelik és megjavítják a szakszervezeti munkát, minden területen.*”⁴¹

³⁸ „A dolgozó magyar népnek Sztálin elvtárs iránti ragaszkodását, hűségét, szeretetét fejezik ki ezek az ajándékok”. Megnyílt a magyar dolgozók sztálini ajándékainak kiállítása. *Szabad Nép*, 1949. december 2. 3.

³⁹ A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata a Párt legközelebbi feladatairól. 1950. február 10. MNL-OL-M-KS-276-52-10. 19.

⁴⁰ Uo. 115.

⁴¹ A budapesti kommunistáknak példát kell mutatniok munkában, pártépítésben, a reakció elleni harcban. Az MDP Budapesti Pártértekezlete megválasztotta az új Budapesti Pártválasztmányt. *Szabad Nép*, 1950. június 27. 4.

Elképzelése nem jött be teljesen, ugyanis 1950. június 29-én már a Politikai Bizottság (PB) foglalkozott a szakszervezeti vezetéssel. Apró Antal előterjesztését nem fogadta el, sőt Rákosi és Gerő alapos bírálat alá vette azt. Végül a PB egy bizottságot küldött ki, hogy annak javaslatai szellemében folytassa munkáját a SZOT vezetése.⁴²

Feltehetőleg mégis jól taktikázott Apró, ugyanis nemcsak a börtönt úszta meg a Rákosi által megbírált pártvezetőkkel ellentétben, hanem egy darabig még a SZOT főtitkára is maradhatott.⁴³ Mind ez idő alatt irányította az általa vezetett szervezet önállóságának felszámolását, azaz a szakszervezet szovjet mintára történő átalakítását. Ez a magyarországi hagyományokon alapuló üzemi szintű vezetés helyett a vertikális, központosított, ágazati irányításra való áttérést jelentette. 1951. november 3-án Apró a *Szabad Nép* hasábjain be is számolt erről: a Politikai Bizottság határozatait Leninnek és Sztálinnak a szakszervezetekről szóló munkáinak szellemében végrehajtották.⁴⁴ Bukása is inkább fölfelé, mint lefelé történt, ugyanis 1952. január 5-én a Népköztársaság Elnöki Tanácsa építőanyag-ipari miniszterré választotta meg. Ezután január 17-én a SZOT elnöksége új, fontos beosztására való tekintettel, saját kérésére felmentette főtitkári beosztásából.

A jó párttag együtt ingadozik pártja irányvonalával

Sztálin halála, 1953. március 5-e után, június 13-a és 16-a között Nagy Imre vezetésével az MDP küldöttsége tárgyalásokat folytatott Moszkvában az SZKP KB Elnökségével. Az itt kapott utasítások alapján megindult itthon a párt átalakítása. A Központi Vezetőség június 27–28-i ülésén újjáalakították a Politikai Bizottságot, de ennek tagjai közül Aprót kihagyták. A július 4-én megalakult első Nagy Imre-kormányban pedig az építésügyi miniszter első helyettesévé fokozták le. Azonban a belharcok során nagyon hamar átállt Nagy Imre mellé, így már 1953. november 18-án a minisztertanács elnökhelyettesévé nevezték ki. Méray Tibor írta róla: „*Apró Antal, a Rákosi-garnitúra egyik jelentéktelen alvezére jelentkezik nála [Nagy Imrénél] s az »új szakasz« meggyőződéses hívének vallja magát: s ő behozza őt az új Politikai Bizottságba, megteszi a Népfront-ügyek felelősenek [...]*”⁴⁵ Erre, mármint Aprónak a Politikai Bizottságba történő visszahozatalára a Központi Vezetőség 1953. október 31-i ülésén került sor.

⁴² MNL-OL-M-KS-276-53-55. 2–38.

⁴³ Egy érdekes összefüggés: A Hajdók-ügyben játszott szerepe miatt Apró félét ült a szegedi Csillagban abban az időszakban, amikor Rákosi tizenöt éves büntetését töltötte ott. Lehetséges, hogy akkor olyan információk birtokába jutott, ami miatt Rákosi jobbnak látta őt kihagyni a perekből?

⁴⁴ Apró Antal: Lenin–Sztálin: A szakszervezetekről. *Szabad Nép*, 1951. november 3. 2.

⁴⁵ Méray 1989, 62.

A Politikai Bizottság 1954. május 12-én határozott a jogtalanul elítélt párttagok rehabilitálásának elveiről. Arról is döntöttek, hogy egy háromtagú bizottságot kell alakítani, amely irányítja a határozat végrehajtását.⁴⁶ A május 19-i ülésen Rákosi mellett Apró is megbízást kapott a rehabilitáció felügyeletére.⁴⁷

Munkája csúcspontjaként őt jelölték ki arra, hogy 1956. október 6-án Rajk Lászlónak és társainak – „*akiket 1949-ben provokációs, hamis vádakkal halálra ítélték*” – újratemetésén beszédet mondjon.⁴⁸ Sok mindenről szónokolt, csak arról nem, hogy kik ítélt[tet]ték provokációs, hamis vádakkal halálra a kommunista vezetőket. De azért bejelentette: „*A párt- és állami vezetésben felelősségre vontuk és vonjuk azokat, akik ezeket a szégyenteljes törvénytelenéseket elkövették.*” Azt is közölte, hogy a párt és a kormány mélyen elítéli a történeteket. Persze Rákosi álmatlan éjszakáit nem említette. Végül fogadalmat tettek, együtt, ő a szónok és a majd kétszázezres tömeg. „*Fogadjuk meg Rajk László és a többi elvtárs sírja előtt, hogy mindent megteszünk a biztosítékok megteremtésére, annak érdekében, hogy hasonló törvénytelenések soha többé ne fordulhassanak elő, hogy a párt és a nép – a munkásosztály és a nemzet – a szocialista építés és a humanizmus ügye soha többé ne válhasson el egymástól.*”⁴⁹ A fogadalmat nem a budapestiek szegték meg, ők a szovjet tankok érkezéséig kitartottak 1956 novemberében a szabadság mellett.

Az MDP Központi Vezetősége október 23-áról 24-ére virradó éjszaka a felkelés elfojtásának politikai irányítására létrehozta a Katonai Bizottságot. Október 25-én ennek vezetőjévé Apró Antalt nevezték ki.⁵⁰ A KV 26-i ülésén bejelentette, hogy kidolgozták a haditervet a felkelés leverésére.⁵¹ Szerencsére a vérengzést már nem volt módjuk végrehajtani. Ez persze nem tartotta vissza attól Aprót, hogy az október 27-i Nagy Imre-kormányban elvállalja az egyik miniszterelnök-helyettesi és az építésügyi miniszteri pozíciót. Október 28-a és 31-e között az MDP irányítására létrehozott hattagú elnökségnek is a tagja lett. Úgy tűnik, biztosítani akarta a győztes oldalon való jelenlétét, bármelyik is kerekedne felül a két vonal közül.

Időközben azonban rájött, vagy csak megérezte, hogy a felkelés sorsa a szovjetek kezében van, ők fognak győztest hirdetni. Esetleg még segítenek is a kiválasztott félnek győzni. Így eldöntötte, hogy ott a helye, mert csak onnan tud biztosan bekerülni a következő vezetésbe, bárkik is alkotják majd. November 2-án Jurij Andropov akkori nagykövet szervezésében egy páncélozott teherautón Marosán

⁴⁶ MNL-OL-M-KS-276-53-174. 106–108.

⁴⁷ MNL-OL-M-KS-276-53-175. 169.

⁴⁸ A beszéd egy részlete megtekinthető a *41. Magyar Filmhíradó Soha többé* című, a temetésről tudósító részletében a 3. perc 10. másodpercétől. <https://filmhiraadokonline.hu/watch.php?id=13161>

⁴⁹ Az ország népének néma, fájdalmas búcsúja nagy halottainktól. *Szabad Nép*, 1956. október 7. 1.

⁵⁰ Horváth-Ripp 1997, 38., 42.

⁵¹ Uo. 76.

György, Kiss Károly és Nógrádi Sándor társaságában Budapestről Tökölre, a szovjet katonai támaszpontra ment. Onnan másnap repülőgéppel Szolnokra, a november 1-jétől beözönlő szovjet hadsereg magyarországi főhadiszállására vitték, ahol csatlakozott a Szovjetunióból visszaérkező Kádár Jánoshoz és társaihoz. Velük együtt szovjet tankon tért vissza Budapestre a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány iparügyi minisztereként.

Kádár, Apró, Dögei...

Így lett a szovjetek által 1956. november 4-én megalakított és Kádár János vezette, a kommunista társadalmat további évtizedekre konzerváló restaurációs kormány tagja. November 12-én az iparügyek vezetésével bízták meg. 1957. május 9-én a minisztertanács elnökhelyettese – kis ideig első elnökhelyettesnek nevezték tisztségét – lett, és maradt egészen 1971. május 12-ig. 1956. november 3-tól tagja az MSZMP (Ideiglenes Intéző) Politikai Bizottságának és november 7-től, Budapestre érkezésétől az MSZMP (Ideiglenes) Központi bizottságának.

1957. július 2-án a Politikai Bizottság megvitatta *A belső reakció elleni harc néhány kérdéséről* szóló jelentést. A vitában Apró Antal a megtorlások folytatása mellett érvelt. „Nekünk a politikai harcot kell fokozni, büntető és igazságügyi szerveinkben, hogy ezek a szervek ütőképesek legyenek. A Belügyben is vannak még különböző csoportosulások, különböző vélemények. [...] fel kell hívni a figyelmet, hogy a politikai szilárdság, elvhűség, egység kérdésében nincs engedmény, ilyen szempontból nem következhet be liberálisabb korszak. Nem tartunk még ott, hogy nagylelkűségről beszéljünk és olyan hangulat alakuljon ki, elég volt a megtorlásokból.”⁵²

Elterjedt a sajtóban, hogy Apró Antal személyesen felügyelte Nagy Imre és mártírtársainak koncepciós perét; 1958. június 17-én mindenesetre ő jelentette be az Országgyűlésben Nagy Imre és három társa kivégzését, amelyet a „*nép jogos elégtételének... az ellenforradalom méltó megbosszulásának*” nevezett.

Előbbi lehetséges, hogy rábízták, mint a visszarendeződés lehangosabb támogatójára, utóbbinak elsődleges forrását azonban sehol sem találtuk. A legnagyobb probléma, hogy június 17-én az Országgyűlés nem tartott plenáris ülést, csak 19-én. A bizottsági üléseket a sajtóhíradások szerint pedig 18-án tartották. 1958. június 17-én az Igazságügyminisztérium közleményét hozta nyilvánosságra a *Népszabadság*. Ebben Nagy Imre és bűntársai perét ismertették,

⁵² HU MNL-OL-M-KS 288-5/33. 15.

közölték a meghozott ítéleteket azzal a kiegészítéssel, hogy a kivégzéseket [az előző nap] végrehajtották.⁵³

Két nap múlva, június 19-én az Országgyűlés az 1958–1960. évi 3 éves népgazdaságfejlesztési terv irányelveiről szóló törvényjavaslatot tárgyalta. Apró Antal, a Minisztertanács első elnökhelyettese felszólalt a vitában és hosszasan taglalta, hogy az ipar és a mezőgazdaság szocialista fejlődése hogyan fog szárnyalni az ellenforradalom okozta károk felszámolása után. Majd megemlítve a Nagy Imréék ellen hozott ítéletet, megfenyegette az ország lakosságát; aki bármit tesz a fennálló rend ellen, az ugyanúgy fogja végezni, mint ők. *„A Legfelsőbb Bíróság Népbírószáki Tanácsának Nagy Imre és társai ügyében hozott ítélete szigorú és igazságos volt. E per lefolyásával a magyar nép leszámolt azokkal a bűnösökkel, akik a nép nyakára zúdították az 1956. évi ellenforradalmi felkelést. [...] A magyar nép felszabadult, új útra, a szocializmus útjára lépett. Nem kívánja vissza a régi rendet, s mindenkivel szemben, minden külső, vagy belső ellenséggel szemben, megvédi a népi hatalmat, a szocializmus vívmányait.”*⁵⁴

Szolgálatiért Kádár a bizalmába fogadta. Apró mindent megkapott a pártfőtitkártól. Például az elhíresült Szemlőhegyi út 42. szám alatti villa emeleti szintjét. Az ingatlant 1952-ben államosították, majd 1958-ban utalták ki Apró Antalnak, mint szolgálati lakást. Később hozzácsatolták a 44-es és 46-os számú üres telket is. Ezzel jó hosszan kertszomszédos lett Kádár akkori lakóhelyével, így feltűnés nélkül bármikor konzultálni tudtak. Ezt meg is tették sokszor, sétálva a kerítés mentén, minkettőlük a saját oldalán.⁵⁵

Apró Antal a Kádár János személyes döntése nyomán, 1963-ban tizennyolc fővel alapított Egyetértés Vadásztársaságnak – amely később a 60–70-es évek párt- és állami vezetőit tömörítette – is az egyik alapító tagja lehetett – politikai Bizottsági tagként és miniszterelnök-helyettesként.⁵⁶ A kommunista pártfunkcionáriusok által lelőtt vadak trófeáit a Magyar Mezőgazdasági Múzeum őrzi. Többben, köztük ő is felajánlotta a legszebbeket a múzeum számára.⁵⁷

Apró Antal megalakulásától kezdve folyamatosan tagja volt az MSZMP Politikai és Központi Bizottságnak. A Politikai Bizottságba az MSZMP 1980. március 24-től 27-ig tartó XII. kongresszusán, a Központi Bizottságba az 1988. május 20–22. között tartott Országos Pártértekezletén már nem választották be. A Kádár-kormányban a minisztertanács elnökhelyettesi tisztségét 1971. május 12-ig

⁵³ Ítélet Nagy Imre és társai bűnperében. Az Igazságügyminisztérium közleménye a Nagy Imre és társai ellen lefolytatott büntető eljárásról. *Népszabadság*, 1958. június 17. 3.

⁵⁴ Országgyűlés naplója 1967, 2007–2008.

⁵⁵ Szarka Ágota – Laczik Erika: Az Apró-villa titkai. *Magyar Nemzet*, 2006. február 4. 8. Ungváry–Tabajdi 2012, 181.

⁵⁶ Majtényi 2021, 111., Majtényi 2022, 118.

⁵⁷ Bányai 2007, 203.

töltötte be. Ettől a naptól lett az Országgyűlés elnöke 1984. december 19-ig, amikor nyugállományba vonulása miatt posztjáról kérésére felmentették. Továbbra is képviselő maradt, utoljára 1985-ben választották meg Szegeden. 1989. február 17-én ismertették levelét, amelyben megromlott egészségi állapota miatt képviselői mandátumáról lemondott. Egyúttal cáfolták azt a híresztelést, hogy lemondásának köze lenne a választói körében időközben megindult visszahívási eljáráshoz.⁵⁸

Apróné, leánya, unokája...

Apró Antal feleségének 1945 utáni politikai pályafutásáról keveset tudunk, valósággal rejtőzködött a sajtó előtt. Híryanagot még éppen, de fényképet alig lehet róla találni. A hatvanas évek végétől is csupán néhányat. Talán azért, hogy nagyszámú rokonsága ne ismerje fel?

1945-ben a Magyar Kommunista Párt Budapest XI. kerületi pártbizottságának lett az első titkára. Ezt a pozíciót életrajza szerint nyolc általános iskolai végzettséggel töltötte be. Pontosabban a korabeli iskolarendszer, és varrónői képesítése miatt inkább négy elemi- és négy polgári leányiskolát végezhetett. 1953-ban az MDP Budapesti Pártbizottsága felvétel nélkül Bölcsészkar történelem szakára, egyéves egyetemi szintű állami oktatásra javasolta.⁵⁹

Érdekes, hogy az előterjesztés a korábbi tanulmányai között nem említette meg a moszkvai hároméves – későbbi visszaemlékezésében szereplő – Nemzetközi Lenin Iskolát. Azt, hogy elvégezte-e javasolt egyetemi szakot, nem tudjuk, de egy ilyen potyadiploma-szerzésnek általában nehezen álltak ellen. A XI. kerületi MDP majd MSZMP pártbizottsága élén 1974-ig maradt Apró Antalné,⁶⁰ közben 1950 és 1958 között Budapest Főváros Tanácsának is a tagja volt.

Az Apró házaspárnak három gyermeke született; Antal 1941-ben, Piroska Anna 1947. március 6-án, János 1950-ben. Piroska a szófiai kereskedelmi kirendeltségen⁶¹ és a Videotonnál kezdte karrierjét, majd Külkereskedelmi Minisztériumban folytatta. A rendszerváltás előtt a kereskedelmi miniszterhelyettesi székig jutott. A gazdasági életben tett kisebb kitérő után 1994-ben Horn Gyula Miniszterelnök Kabinetirodájának a vezetője lett, címzetes államtitkári rangban. Ezután stratégiai jelentőségű állami vállalatok, bankok vezetői pozícióit töltötte be. 2003 májusában, amikor Gyurcsány Ferencet kinevezték ifjúsági- és sportminiszternek, lemondott az összes állami cégben

⁵⁸ Apró Antal lemondott mandátumáról. *Délmagyarország*, 1989. február 18. 4.

⁵⁹ HU BFL - XXXV.95.a. 70.

⁶⁰ Zinner 2013, 512.

⁶¹ Az akkori szocialista külkereskedelemlről és a külföldi kirendeltségekről bővebben: Borvendég 2020.

betöltött tisztségéről. Talán nem véletlen, hogy módszereivel kapcsolatban a „szemlőhegyi boszorkány” gúnynevet kapta.⁶²

Piroska a szófiai kereskedelmi kirendeltségen ismerkedett meg férjével, Petar Dobrevvel. Egy közös gyermekük született, Bulgária fővárosában, Szófiában 1972. február 2-án, Dobrev Klára.

Felhasznált irodalom

Apró 1986. Apró Antalné Kovács Klára: A Nemzetközi Lenin Iskolán. In: Petrák Katalin (szerk.): *Kun Béla a kortársak szemével*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986. 331–342.

Apró 1989. *Apró Antal-interjú (1989, kérdező: Györffy Miklós)*. MNMKG OSZK Történeti Fénykép- és Interjútar, Interjúgyűjtemény. Jelzet: TITInt 0283.

Bányai 2007. Bányai József: Adatolt trófeák a Vadászati Gyűjteményben. In: Estók János (szerk.): *A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 2005–2007*. Budapest, 2007.

Borvendég 2020. Borvendég Zsuzsanna: *Az impexek kora*. Kárpátia Stúdió, Köröstárkány–Balatonfőkajár, 2020.

Debreczeni 2006. Debreczeni József: *Az új miniszterelnök*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.

Dizseri 1994. Dizseri Eszter: *Zsindelyné Tüdős Klára. Életrajz dokumentumokban 1895–1980*. A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 1994.

Horváth–Ripp 1997. Horváth Julianna – Ripp Zoltán (szerk.): *Ötvenhat októbere és a hatalom. A Magyar Dolgozók Pártja vezető testületeinek dokumentumai. 1956. október 24–28. A pártvezetés végnapjai 1956. október 23–31*. Napvilág Kiadó, Budapest, 1997.

Jaszovszky 1996. Jaszovszky László (sajtó alá rendezte): *Bűnös volt-e Bárdossy László*. Püski Kiadó, Budapest, 1996.

Kádár 1951. Kádár János saját kezű vallomása. 1951. július 9. In: Varga László (szerk.): *Kádár János bírái előtt. Egyszer fent, egyszer lent. 1949–1956*. Osiris – Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2001. 257–262.

Majtényi 2021. Majtényi György: *Egyetértés Vadásztársaság. Horthy, Rákosi, Kádár és napjaink vadászai*. Open Books, Budapest, 2021.

Majtényi 2022. Majtényi György: *K-vonal. Kiváltságok, elit és luxus a szocializmusban*. Open Books, Budapest, 2022.

Marelyn 2005. Marelyn Kiss József – Vida István (főszerk.): *Az 1947. szeptember 16-ra Budapestre összehívott Országgyűlés almanachja 1947. szeptember 16. – 1949. április 12*. Budapest, 2005.

⁶² Debreczeni 2006, 135.

Marosán 1988. Marosán György: *Nincs visszaút. Emlékeim az 1948–1956-os évekből.* Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Tanszékcsoport, Budapest, 1988.

Méray 1989. Méray Tibor: *Nagy Imre élete és halála.* Bibliotéka Kiadó, Budapest, 1989.

Országgyűlés naplója 1967. *Az 1953. évi július hó 3-ára összehívott Országgyűlés naplója.* II. kötet. Budapest, 1967.

Ördögh 1967. Ördögh Piroska: Törekvés antifasiszta munkásegység létrehozására a MÉMOSZ 1936. évi országos kongresszusán és XVIII. küldöttközgyűlésén. In: *Tudományos szocializmus 4.* Szeged, 1967. 25–56. (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae Sectio Scientiae Socialismi.)

Palotás 1965. Palotás Imre (szerk.): *Munkáért, kenyérért, szabadságért! Az építő-, fa- és építőanyagipari dolgozók mozgalmának válogatott dokumentumai. 1920–1945.)* Építő-, Fa- és Építőanyagipari Dolgozók Szakszervezete, Budapest, 1965.

Papp 1955. Papp Lajos: A diadalmas sztrájk. Az építőipari munkások 1935-ös sztrájkja. *A Magyar Munkásmozgalmi Intézet Értesítője*, 1. (1955) 4. sz. 1–19.

Pritz 1991. Pritz Pál (sajtó alá rendezte): *Bárdossy László a népbíróság előtt.* Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 1991.

Réti 1979. Réti László: Részletek a két világháború közötti textiles munkásmozgalom történetéből. In: Hetényi Gézané et al (szerk.): *Textilipari Múzeum évkönyve 2.* 1979. Textilipari Kutató Intézet, Budapest, 1979.

Schifferné 1983. Schifferné Szakasits Klára: *Magamról és másokról.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983. (Tények és tanúk.)

Ungváry–Tabajdi 2012. Ungváry Krisztián – Tabajdi Gábor: *Budapest a diktatúrák árnyékában. Titkos helyszínek, szimbolikus terek és emlékhelyek a fővárosban.* Jaffa Kiadó, Budapest, 2012. A kötethez kapcsolódó honlap bővebb leírásokkal: <https://www.titkosbudapest.hu/index>

Zinner 2013. Zinner Tibor: „A nagy politikai affér” a Rajk–Brankov-ügy. I. kötet. Saxum Kiadó, h. n. [Budapest], 2013.

Zinner 2014. Zinner Tibor: „A nagy politikai affér” a Rajk–Brankov-ügy. II. kötet. Saxum Kiadó, h. n. [Budapest], 2014.